

VAI TRÒ CÔNG ĐOÀN VỚI HOÀN THIÊN THỂ CHẾ KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

ĐAN TÂM - NGUYỄN THỊ VÂN ANH*

Ngày nhận: 28/07/2017

Ngày phản biện: 24/08/2017

Ngày duyệt đăng: 28/09/2017

Tóm tắt: Thực hiện Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng (1-2016), Hội nghị Trung ương Đảng 5 khóa XII (6-2017) đã ra Nghị quyết về “Hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa”. Nghị quyết đặt mục tiêu đến năm 2030 là “Hoàn thiện đồng bộ và vận hành có hiệu quả thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta”. Nghị quyết đã đề ra các nhiệm vụ và các giải pháp chủ yếu, trong đó, có ba giải pháp có quan hệ trực tiếp đến vai trò công đoàn là: (1) “Thống nhất nhận thức về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa”. (2) “Hoàn thiện thể chế gắn kết tăng trưởng kinh tế với bảo đảm phát triển bền vững, tiến bộ xã hội và công bằng xã hội...” (3) “Phát huy quyền làm chủ của nhân dân trong hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.”

Với dung lượng có hạn, bài viết cố gắng cung cấp cho bạn đọc, trước hết là những người quan tâm và có trách nhiệm với chủ đề bài viết, những nội dung cơ bản, cần thiết mang tính định hướng, gợi mở.

Từ khóa: vai trò công đoàn, kinh tế thị trường

ROLE OF TRADE UNION IN COMPLETING THE REGULATION OF SOCIALIST - ORIENTED MARKET ECONOMY

Abstract: In implementing the Resolution of the XII National Party Congress (1-2016), the 5th Central Conference of the Party, term XII (6-2017) issued a Resolution on “Completing the regulation of socialist-oriented market economy”. The resolution sets the target by 2030: “completing synchronously and operating effectively of the socialist-oriented market economy in our country.” The resolution sets out the main tasks and solutions, three of which are directly related to trade unions: (1) “Unifying the perception of socialist-oriented market economy”. (2) “completing the regulations linking economic growth with sustainable development, social progress and social equality...” (3) bringing into play the people’s mastery in completing socialist-oriented market economy.”

With limited capacity, the article tries to provide readers, first of all people who are interested in and responsible for the topic of the article, the basic and necessary content.

Key words: role of trade union, market economy.

QUÁN TRIỆT NHẬN THỨC VỀ KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA CỦA NƯỚC TA

Cùng với nhận thức về sự tất yếu con đường đi lên chủ nghĩa xã hội nước ta, đòi hỏi mọi cán bộ, trong đó có cán bộ công đoàn, nói chung là mọi thành viên xã hội, cần phải có nhận thức cần thiết về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa của nước ta. Đây không chỉ là vấn đề duy danh định nghĩa, mà phải từ thực tiễn của tiến trình đấu tranh về tư duy lý luận, thẳng thắn nhìn vào sự thật và gian khổ, mây mù, thử nghiệm trong vận dụng thực hiện, thì kinh tế thị trường định hướng xã hội mới từng bước được sáng tỏ và được xác lập ở nước ta. Khái niệm kinh tế thị trường, nhất là kinh tế thị trường “định hướng xã hội chủ nghĩa” là tâm điểm của rất nhiều cuộc tranh luận gay gắt về tư duy kinh tế; và cũng

không ít trăn trở, do dự - cả ngộ nhận - về vận dụng kinh tế thị trường vào nước ta. Có trường phái đã công khai nói: Kinh tế thị trường và chủ nghĩa xã hội như lửa với nước thì làm sao hòa nhập với nhau được?!. Song, điều rất đáng mừng là đến nay, có thể nói, chấp nhận kinh tế thị trường là một thành tựu nổi bật về đổi mới tư duy kinh tế trong thành tựu có tính chất lịch sử hơn 30 năm đổi mới đất nước do Đảng Cộng sản Việt Nam khởi xướng và lãnh đạo. Nền tảng bước tiếp cận kinh tế thị trường, nhất là kinh tế thị trường định hướng xã hội, là đòi hỏi vừa cấp thiết, vừa cơ bản và lâu dài đối với các tổ chức đảng, cơ quan quản lý nhà nước nói chung và đối với cán bộ, đảng viên, trong đó có cán bộ công đoàn và nhân dân nước ta nói riêng. Cấp thiết là nhằm góp

* Trường Đại học Công đoàn

phần cụ thể hóa và đưa vào cuộc sống Nghị quyết Trung ương 5 (6-2017) khóa XII về “Hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa”, cơ bản và lâu dài vì “thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa phải được hoàn thiện”, mà nền tảng kinh tế - xã hội và quan hệ kinh tế, quan hệ xã hội nước ta trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội biến đổi không ngừng.

Do đất nước phải trải qua hơn 30 năm chiến tranh liên tục và đặt lên hàng đầu mục tiêu “Tất cả cho tiền tuyến, tất cả để chiến thắng!” trong điều kiện nền kinh tế chậm phát triển, sản xuất còn mang nặng tính chất tự cung, tự cấp theo kế hoạch tập trung bao cấp để phục vụ chiến tranh và đáp ứng một phần nhu cầu đời sống thiết yếu của nhân dân trong chiến tranh, nên thuật ngữ *kinh tế thị trường* gần như không có trong nhận thức căn cơ của cán bộ và nhân dân ta. Có thể nói, một thời gian dài, kinh tế thị trường là kỳ thị đối với cán bộ và nhân dân, không có chỗ đứng trong đời sống kinh tế nước ta.

Cùng với thực tiễn đó của đất nước, căn nguyên chủ yếu là do quan điểm lý luận phiến diện, siêu thực được du nhập một chiều từ nước ngoài và ăn sâu trong tiềm thức của cán bộ nước ta, nhất là trong đội ngũ cán bộ lý luận và chỉ đạo thực hiện nước ta. Hai luận điểm điển hình là:

Một là: a/ “Những người cộng sản có thể tóm tắt lý luận của mình trong một công thức duy nhất là xóa bỏ chế độ tư hữu”⁽¹⁾ b/ “Sản xuất nhỏ đẻ ra chủ nghĩa tư bản và giai cấp tư sản một cách thường xuyên, từng ngày, từng giờ, một cách tự phát theo quy mô rộng lớn”⁽²⁾

Chính do luận điểm kinh điển sai lầm tai hại đó được các nhà khoa học nước ta thụ động tiếp nhận và truyền bá ở nước ta đã gây ra hậu quả xấu đối với sự phát triển nền kinh tế nước ta trong một thời gian dài. Đại hội lần thứ VII (6-1991), Đảng ta đã kiểm điểm sâu sắc và công khai thừa nhận: “Đảng đã phạm sai lầm chủ quan duy ý chí, vi phạm quy luật khách quan, nóng vội trong cải tạo xã hội chủ nghĩa, xóa bỏ ngay nền kinh tế nhiều thành phần, có lúc đẩy mạnh quá mức việc xây dựng công nghiệp nặng, duy trì quá lâu cơ chế quản lý kinh tế tập trung quan liêu, bao cấp, có nhiều chủ trương sai trong việc cải cách giá cả, tiền tệ, tiền lương. Công tác tư tưởng và tổ chức, cán bộ phạm nhiều sai lầm nghiêm trọng”⁽³⁾.

Những sai lầm nghiêm trọng về tư duy lý luận và về chỉ đạo thực tiễn, Đảng đã và đang quyết tâm sửa chữa, khắc phục, nên “30 năm đổi mới, đất nước ta đã đạt được những thành tựu to lớn,

có ý nghĩa lịch sử”⁽⁴⁾. Điển hình là kinh tế tư nhân trong nước và của nước ngoài ở nước ta không còn bị định kiến, gò bó, cấm đoán; trái lại đã và đang được Đảng, Nhà nước tạo mọi điều kiện phát triển, nên kinh tế tư doanh trong nước và đầu tư nước ngoài ở nước ta đã có sự phát triển đột phá, vượt bậc trở thành một động lực quan trọng của nền kinh tế quốc dân định hướng xã hội chủ nghĩa: Doanh nghiệp tư nhân trong nước đầu năm 2000 là trên 22 nghìn cơ sở, nay (4-2017) đã hơn gấp 3 số đơn vị cơ sở đó. Số doanh nghiệp đầu tư của nước ngoài ở nước ta, năm 1998 chính thức được coi là một thành phần kinh tế của nước ta. Đến nay, khu vực kinh tế này đã chiếm 50% giá trị sản xuất công nghiệp nước ta và sau 30 năm, tổng số vốn đầu tư là 160 tỷ đô-la Mỹ, bằng khoảng 1,6 lần tổng thu nhập quốc dân trong nước/ năm của nước ta (báo Nhân Dân ngày 26-7-2017).

Hai là, Coi kinh tế thị trường là của chủ nghĩa tư bản, đồng nhất phạm trù kinh tế thị trường với phạm trù chủ nghĩa tư bản.

Nhận thức này, xét theo logic hình thức, chừng nào có “tính hợp lý” của nó. Bởi sản xuất hàng hóa - tiền tệ của kinh tế thị trường, tuy đã xuất hiện trước sự ra đời của chủ nghĩa tư bản, nhưng còn nhỏ lẻ, phân tán, chưa thực sự là nguồn lực, động lực của chế độ đương thời (chế độ phong kiến) khi mà sản xuất tự cấp tự túc còn chiếm ưu thế áp đảo. Chỉ khi sản xuất hàng hóa chiếm ưu thế, giá trị hàng hóa che lấp giá trị sử dụng, thì kinh tế thị trường mới thực sự được khẳng định. Điều này chỉ xuất hiện khi chế độ chiếm hữu tư nhân về tư liệu sản xuất chủ yếu ra đời và chi phối nền sản xuất xã hội - tức chủ nghĩa tư bản.

Chính do tính liên thông của sản xuất hàng hóa mà đỉnh cao là sản xuất hàng hóa tư bản chủ nghĩa,

⁽¹⁾ *Mác-Ăngghen tuyển tập, Nhà xuất bản Sự Thật, Hà Nội 1971, tập I trang 43 - Giáo trình Kinh tế chính trị học Mac-Lênin, Phương thức sản xuất xã hội chủ nghĩa. Chương trình trung cấp. Vụ Huấn học, Ban Tuyên huấn Trung ương, in lần thứ ba - Nhà xuất bản Sách giáo khoa Mac - Lênin, 1978, trang 45.*

⁽²⁾ *Lênin, Bệnh ấu trĩ “tả khuynh” trong phong trào cộng sản. Sách giáo khoa Chính trị kinh tế học - Viện Nghiên cứu kinh tế thuộc Viện hàn lâm khoa học Liên-xô, xuất bản lần thứ ba - Nhà xuất bản Sự Thật Hà Nội 1959, trang 95.*

⁽³⁾ *Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội. Nhà xuất bản Sự Thật Hà Nội 1991, trang 4.*

⁽⁴⁾ *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII - 1-2016, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia - Sự Thật, Hà Nội 2016, trang 16.*

nên mới có sự nhầm lẫn và đồng nhất kinh tế thị trường với kinh tế tư bản chủ nghĩa như trên. Mà không thấy được kinh tế thị trường là thành tựu kinh tế kỳ diệu chung của nhân loại, đỉnh cao của sản xuất hàng hóa, tương ứng với quá trình phát triển của phương thức sản xuất xã hội, nói lên trình độ phát triển rất cao của nền kinh tế thế giới, chứ không phải của riêng một giai cấp, một quốc gia dân tộc nào.

Tư duy chủ yếu mới về kinh tế nói trên được xác lập là một thành tựu nổi bật của 30 năm đổi mới mà trọng tâm là đổi mới tư duy kinh tế như Đảng ta đã xác định khi khởi xướng công cuộc đổi mới đất nước, nói lên trình độ phát triển vượt bậc về tư duy kinh tế tương thích với thời đại và hội nhập của Đảng ta.

VAI TRÒ CÔNG ĐOÀN VỚI HOÀN THIỆN THỂ CHẾ KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

Một là, Làm thông suốt và quán triệt cho cán bộ, đoàn viên và công nhân, lao động về tính tất yếu của kinh tế thị trường định hướng xã hội của nước ta.

Cùng với nội dung cơ bản đã thể hiện ở phần trên (Quán triệt nhận thức...), Công đoàn đồng thời có trách nhiệm làm cho cán bộ, đoàn viên, công nhân, lao động trong các thành phần kinh tế nhận rõ được mặt tích cực cũng như mặt tiêu cực của kinh tế thị trường nói chung và kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa của nước ta, để họ chủ động hòa nhập vào kinh tế thị trường, không bị mắc vào cạm bẫy tiêu cực của kinh tế thị trường; hơn thế nữa để đứng vững và đi lên trong kinh tế thị trường và không bị văng ra khỏi quỹ đạo của quy luật kinh tế thị trường. Chương trình, nội dung đào tạo, bồi dưỡng cán bộ công đoàn của hệ thống trường, lớp cán bộ công đoàn cần bám sát, cập nhật hóa kinh tế thị trường xã hội chủ nghĩa và vai trò công đoàn với kinh tế đó, nhằm nâng cao nhận thức và kỹ năng nghiệp vụ của cán bộ công đoàn để phát huy tác dụng của tổ chức công đoàn đối với việc hoàn thiện và thực hiện có hiệu quả thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa của nước ta.

Hai là, Nội dung cơ bản của gắn kết phát triển kinh tế bền vững với tiến bộ xã hội và công bằng xã hội phải được thể hiện và quán triệt trong chủ trương, kế hoạch phát triển kinh tế, chính sách kinh tế - xã hội và tổ chức thực hiện của Đảng và Nhà nước. Tùy theo cương vị, trách nhiệm, quyền hạn của từng cấp bộ công đoàn mà xác định việc làm cụ thể. Đối với cấp Trung ương, tham gia theo quyền hạn luật định, nên hướng trọng tâm vào chế tài các kế hoạch phát triển kinh tế đất nước bảo đảm độc

lập, tự chủ về kinh tế trong hội nhập quốc tế, phát triển kinh tế với môi trường, môi sinh, chiến lược và chính sách phân phối và phân phối lại thu nhập quốc dân, khuyến khích làm giàu chính đáng, hợp pháp đi đôi với xóa đói, giảm nghèo bền vững, phát triển kinh tế đi đôi với nâng cao đời sống văn hóa đồng đều giữa các vùng miền, các tầng lớp nhân dân, các dân tộc.

Với trách nhiệm và quyền hạn đại diện và bảo vệ quyền, lợi ích chính đáng, hợp pháp của đoàn viên, công nhân, lao động và thực hiện chủ yếu và thường xuyên là ở đơn vị cơ sở (doanh nghiệp, công ty, cơ quan, viện khoa học, trường học, bệnh viện...), nên công đoàn phải đặc biệt quan tâm việc xây dựng và thực hiện mối quan hệ người lao động, công đoàn với người sử dụng lao động trong từng doanh nghiệp, đơn vị ổn định, hài hòa và tiến bộ. Cái chi phối của mối quan hệ lao động đó là quan hệ giữa người lao động với người sử dụng lao động trong quá trình sản xuất; cái ruột của quan hệ đó là việc làm và tiền công, thực chất là tiền công, bởi tiền công thể hiện bằng giá trị của việc làm. Nhiều văn kiện của Đảng và Nhà nước, đặc biệt trong bộ luật Lao động và luật Công đoàn đã quy định khá cụ thể. Nhưng quan hệ lao động trong kinh tế thị trường là "quan hệ động", nên Công đoàn cần bám sát thực tiễn đời sống người lao động để tham gia điều chỉnh, sửa đổi, bổ sung khi cần thiết. Như vấn đề đang nổi cộm về quan hệ lao động là rất nhiều doanh nghiệp đầu tư của nước ngoài ở nước ta vin vào "thu hẹp sản xuất" cho đồng loạt nữ công nhân thôi việc ở tuổi 35!; trong khi bộ luật Lao động chế định tuổi nghỉ hưu của nữ là 55! Phải chăng, luật Lao động cần bổ sung: "Nữ công nhân, lao động chỉ bị buộc thôi việc trước tuổi 55 (nam trước tuổi 60) khi doanh nghiệp bị phá sản không thể khắc phục, khôi phục và phải được cơ quan nhà nước có thẩm quyền chấp nhận".

Ba là, Công đoàn phát huy quyền làm chủ của đoàn viên, công nhân, lao động góp phần hoàn thiện cơ chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.

Đối với nước ta, nhiệm vụ hoàn thiện cơ chế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa không thể nóng vội, nên Trung ương đưa ra thời hạn trước mắt đến năm 2020 là xây dựng được bước đầu cơ chế đó, đến năm 2030 là hoàn thiện nó. Nhưng không vì thế mà đứng đĩnh đạc. Bởi kinh tế thị trường là vận động theo quy luật khách quan, không chờ đợi ai, cũng không kiêng nể, dè chừng ai, kể từ vĩ mô là nền kinh tế quốc gia, vi mô là hoạt động kinh

(Xem tiếp trang 43)

đổi nhận thức của các đối tượng để thay đổi hành vi của họ. Vận dụng vào hoạt động của Công đoàn, phương thức hoạt động sẽ là vận dụng kết hợp hai phương thức thể chế và tư vấn. Đây chính là phương thức hoạt động phù hợp nhất với vai trò của Công đoàn. Chính phương thức này sẽ góp phần hiệu quả đẩy lùi bệnh hành chính hóa trong hoạt động của tổ chức công đoàn.

Hoạt động của Công đoàn còn ôm đồm nhiều việc. Ngoài nhiệm vụ bảo vệ quyền lợi ích hợp pháp của người lao động, tổ chức Công đoàn còn kiêm nhiệm nhiều công việc khác nữa như tuyên truyền về phòng chống ma túy, sức khỏe sinh sản và an toàn giao thông, do đó, nhiều khi xa rời nhiệm vụ chính của tổ chức Công đoàn là bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của người lao động.

Qua những phân tích ở trên, có thể thấy, hành chính trong tổ chức và hoạt động công đoàn là cần thiết và không thể thiếu để duy trì một tổ chức công đoàn năng động, hiệu quả và chuyên nghiệp. Bởi vì, hành chính bản thân nó không phải là xấu mà nó mang tính khoa học. Và chỉ khi hành chính bị lạm dụng quá mức sẽ làm cho tổ chức trở nên quan liêu, công kênh và cần phải khắc phục, cải cách để cho

bộ máy hoạt động động nhanh, gọn, nhẹ hơn, hiệu quả hơn. Tuy nhiên, hoạt động công đoàn mang tính tự nguyện, nếu mọi hoạt động đều bị áp đặt phương pháp mệnh lệnh, phục tùng của hành chính thì sẽ làm cho các hoạt động đó không hiệu quả, đi ngược với mục tiêu của tổ chức. Khi một hoạt động không phải hành chính mà bị biến thành hành chính tức là nó đã bị "hành chính hóa" và cần có các biện pháp khắc phục, trả nó về đúng với bản chất của nó. □

Tài liệu tham khảo

1. Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội Chủ nghĩa Việt Nam 2013
2. Luật Công đoàn 2012
3. Điều lệ Công đoàn Việt Nam khóa XI
4. Nghị quyết số 20-NQ/TW ngày 28/01/2008 của Ban chấp hành trung ương khóa X về tiếp tục xây dựng giai cấp công nhân Việt Nam thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước.
5. Báo cáo phát triển đoàn viên, thành lập công đoàn cơ sở của Tổng Liên đoàn Lao động Việt Nam 2016
6. Báo cáo kết quả khảo sát đề tài "Giải pháp khắc phục tình trạng hành chính hóa" trong tổ chức và hoạt động Công đoàn" 2016, Viện Công nhân và Công đoàn.

VAI TRÒ CÔNG ĐOÀN VỚI...

(Tiếp theo trang 39)

doanh ở đơn vị cơ sở. Nên nếu Đảng, Nhà nước và Công đoàn chậm chân, thì yếu tố tự phát của kinh tế thị trường sẽ tác oai tác quái, chất và yếu tố xã hội chủ nghĩa sẽ mờ nhạt và bị đẩy lùi, do tiền đề pháp lý và chính sách, chế độ không bảo đảm được cho sự định hướng xã hội chủ nghĩa phát huy tác dụng. Đây là điều cực kỳ khó đối với nước ta khi bước đầu xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.

Đã là quy luật thì không thể làm trái cái tất yếu, chỉ có thể vận dụng nó sát với thực tiễn đất nước và hạn chế đến mức tối đa tác động xấu mặt tiêu cực của kinh tế thị trường. Quyết định này thuộc về Đảng và Nhà nước là chủ yếu. Công đoàn và công nhân, lao động, như trên đã nói, tốt nhất là phát hiện, kiến nghị, tham gia. Công đoàn có trách nhiệm và có thể làm được là giáo dục, vận động, tổ chức cho đoàn viên, công nhân, lao động ở đơn vị cơ sở, đi đôi với vận động, thuyết phục (cả đấu tranh khi cần thiết) người sử dụng lao động thực hiện đúng cơ chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ

nghĩa. Cần tận dụng và thực hiện tốt các cơ chế dân chủ ở đơn vị cơ sở đã có, như Hợp đồng lao động, Thỏa ước lao động tập thể, Hội nghị người lao động, Đại hội công nhân, viên chức, Đối thoại người lao động - người quản lý, quyền đình công đúng luật khi cần thiết, tổ chức đại diện trước tòa án; và kiến nghị bổ sung, sửa đổi cần thiết. Trong đó, chủ yếu và thường xuyên là người lao động đủ năng lực và trách nhiệm hoàn thành nghĩa vụ lao động, đứng vững được trong cơ chế thị trường, có bản lĩnh chính trị vững vàng của người làm chủ đất nước, đoàn kết và dựa vào tổ chức công đoàn, vừa là chủ thể vừa là đối tượng quyết định thực hiện có hiệu quả cơ chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở đơn vị cơ sở. □

Tài liệu tham khảo

1. Mác-Ăngghen tuyển tập, Nhà xuất bản Sự Thật, Hà Nội 1971, tập I trang 43.
2. Văn kiện Đảng: Cương lĩnh xây dựng đất nước thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội, các Đại hội VII, XI, XII, Nghị quyết Hội nghị Trung ương 5 khóa XII - 6-2017.
3. Sách Giáo khoa Chính trị kinh tế học Liên-xô 1959, Giáo trình Kinh tế chính trị học Mác - Lênin, Vụ Huấn học, Ban Tuyên huấn Trung ương, xuất bản 1978.